

УДК: 342.53

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.113>

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ (СЛІДЧИХ) РОЗШУКОВИХ ДІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Первій В.Ю.,*викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, доктор філософії***Гулько К.О.,***здобувач вищої освіти III курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0003-2040-8572*

Первій В.Ю., Гулько К.О., деякі особливості участі оперативних підрозділів Національної поліції України в організації та проведенні негласних (слідчих) розшукових дій під час дії воєнного стану.

Одним із найбільш ефективних методів отримання доказів під час розслідування кримінального правопорушення є використання негласних слідчих (розшукових) дій. Оперативні підрозділи відіграють значну роль у розкритті таких правопорушень, активно залучаючись до кримінальних проваджень для отримання доказів шляхом проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій. Проте, результати аналізу судової практики показують, що у сучасних умовах під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій виникає ряд проблематичних аспектів. Ці питання негативно впливають на ефективність забезпечення доказів у кримінальних провадженнях. У місцях проведення активних бойових дій підготовка та проведення НС(Р)Д, а також їх подальша фіксація має свою певну специфіку та особливість. Зміна умов вимагає швидкої адаптації до нових технологій та методів роботи, включаючи використання сучасних засобів спостереження, аналізу та комунікації.

У нашій статті ми розглянули особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Нами були досліджені погляди вчених на категорій, що визначають особливості використання та проведення таких дій у цих умовах, а також проведено аналіз законодавчих актів, які регулюють повноваження оперативних підрозділів. Зокрема, у статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено суб'єктів цієї діяльності, до яких належать, оперативні підрозділи Національної поліції. Також у межах даної роботи було аргу-

ментовано необхідність правильного планування та проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами для успішного розкриття кримінальних правопорушень. Виокремлено специфіку проведення окремих НС(Р)Д у цих умовах та зроблено відповідні авторські висновки.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, досудове розслідування, оперативні підрозділи, планування.

Perviy V.Y., Gunko K.O., some features of the participation of operational units of the National Police of Ukraine in the organization and conduct of covert (investigative) search operations during martial law.

One of the most effective methods of obtaining evidence during the investigation of a criminal offense is the use of covert investigative (search) actions. Operational units play a significant role in the detection of such crimes, actively participating in criminal proceedings to obtain evidence by conducting appropriate undercover investigative (search) actions. However, the results of the analysis of judicial practice show that in modern conditions, a number of problematic aspects arise during the conduct of undercover investigative (search) actions. These issues have a negative impact on the effectiveness of providing evidence in criminal proceedings. In the places of active hostilities, the preparation and conduct of emergency response, as well as their subsequent fixation, has its own specifics and features. Changing conditions require rapid adaptation to new technologies and work methods, including the use of modern means of observation, analysis and communication. In this article, we considered the specifics of conducting covert investigative (research) actions during the

investigation of criminal offenses under martial law. The opinions of scientists regarding the categories that determine the specifics of using and carrying out such actions in these conditions were studied, as well as the analysis of legislative acts regulating the powers of operational units was carried out. In particular, Article 5 of the Law of Ukraine "On operational and investigative activity" defines the subjects of this activity, which include operational units of the National Police. The need for proper planning and conducting covert investigative (research) actions by operative units for the successful disclosure of criminal offenses is argued. The specifics of carrying out individual NS(R)D in these conditions are highlighted and corresponding author's conclusions are made.

Key words: criminal offense, conducting covert investigative (search) actions, pre-trial investigation, operational units, planning.

Постановка проблеми. Виникнення нових питань після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України змусило правоохоронні органи адаптувати процедури розслідування у відповідності до нових викликів. З'явилося безліч нових аспектів, таких як колабораційна діяльність, державна зрада, мародерство та насильство проти населення. Ці нові реалії вимагають перегляду й удосконалення кримінально-процесуальних процедур для ефективного реагування на злочинну діяльність, що виникає в умовах конфлікту. Потреба у поновленні та адаптації процедур розслідування стала критичною для забезпечення відповідного реагування на кримінальні правопорушення проти національної безпеки та людських прав.

Стан опрацювання. Перед правоохоронними органами постало питання про необхідність переглянути й адаптувати процедури проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі - НС(Р)Д) до нових викликів, які стали результатом змінених умов. Оновлення цих процедур стає важливим елементом забезпечення правопорядку та реагування на загрози, що виникають у зв'язку з незаконною окупацією та конфліктом.

Виклад основного матеріалу. У ситуаціях, коли відсутні офіційні заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, оперативні підрозділи стикаються з латентністю злочинів. Це означає, що їм може бути доступна лише первинна інформація, яка не містить всіх необхідних елементів для визначення факту злочину.

Оперативні працівники можуть мати лише суб'єктивну думку або припущення щодо можливої наявності ознак кримінального правопорушення, а не безперечні факти. Це створює ситуацію, коли перед внесенням інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань необхідно провести оперативну перевірку.

У таких випадках, відповідно до чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні підрозділи здійснюють певні дії для перевірки отриманої інформації перед її реєстрацією. Це може включати збір додаткових даних, проведення аналізу інформації, встановлення контактів чи співпрацю з іншими службами з метою підтвердження можливих ознак кримінального правопорушення [1].

Такий підхід дозволяє забезпечити об'єктивність та достовірність інформації, яка вноситься до реєстру, та допомагає уникнути записів, що можуть бути недостатньо обґрунтованими чи необґрунтованими.

Стаття 246 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що негласні слідчі (розшукові) дії, є різновидом слідчих (розшукових) дій (СРД), відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України (КПК). Ці дії використовуються у випадках, коли отримати інформацію про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, іншими засобами та методами стає неможливо [2].

Сторона обвинувачення має право збирати докази як за допомогою проведення негласних слідчих (розшукових) дій, так і через інші методи, передбачені КПК України. Такий підхід дозволяє забезпечити збір достовірної інформації у складних ситуаціях, де доступ до даних може бути обмежений.

Ми погоджуємося з думкою вчених, які вважають, що негласні слідчі (розшукових) дії це сукупність методів та заходів, що включають пошуково-пізнавальні та посвідчувальні прийоми. Ці заходи проводяться уповноваженими суб'єктами за кримінальним процесуальним законом з метою виявлення та фіксації фактів та відомостей, методи і результати яких є конфіденційними, для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки.

Цей підхід детально відображає сутність та особливості негласних слідчих (розшукових) дій, враховуючи їхню природу як комплексних методів дослідження, які вимагають конфіденційності. Такий підхід надає можливість оперативним підрозділам виконувати роль суб'єктів, що забезпечують доказування в кримінальному провадженні, збираючи відомості та докази шляхом конфіденційних дій, необхідних для виявлення та підтвердження фактів.

Деякі дослідники, базуючись на аналізі архівних матеріалів кримінальних справ та опитуваннях слідчих і співробітників оперативних підрозділів, висловили думку, що хоча кримінально-процесуальне законодавство України надає слідчому можливість самостійно використовувати засоби доказування, такі як СРД, але фактично 98% з цих заходів проводяться співробіт-

никами оперативних та оперативно-технічних підрозділів.

Основна причина, чому більшість слідчих не може самостійно проводити негласні слідчі розшукові дії, полягає в їхній відсутності необхідних спеціальних знань та засобів. Вони часто не мають достатнього практичного досвіду та кваліфікації для проведення таких дій. Тому передача цих завдань оперативним підрозділам є логічним та обґрунтованим. Завдяки цьому, оперативні підрозділи забезпечують процес доказування відповідним чином.

Згідно зі ст. 40 ч. 2 п. 3 КПК України, слідчий має можливість доручати проведення слідчих (розшукових) дій та НС(Р)Д відповідним оперативним підрозділам [2]. Ми погоджуємося з думкою науковців, що чинне кримінальне процесуальне законодавство наділяє слідчого функцією управління, а оперативні підрозділи виконують оперативно-розшукову роботу як підпорядкована підсистема [3, с.300].

Наказ МВС України від 7 липня 2017 року № 575 уточнює процедуру взаємодії між органами досудового розслідування та іншими підрозділами Національної поліції України для протидії кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Цей документ надає конкретні настанови щодо процедури виконання працівниками оперативного підрозділу завдань, які їм були передані слідчими [4].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативний підрозділ може:

1. Залучати відповідні оперативні та оперативно-технічні підрозділи для забезпечення необхідних умов проведення цих дій відповідно до своїх завдань.

2. Використовувати інформацію, отриману шляхом конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб для проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених відповідно до КПК (пункти 3.4.2 і 3.9 Інструкції) [5].

3. При ухваленні рішення слідчим чи прокурором, оперативний підрозділ може залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно з частиною 6 статті 246 КПК України.

Слідчий у кримінальному процесі є незалежним суб'єктом, що має право на самостійне визначення методів проведення дій щодо НС(Р)Д, враховуючи всі обставини справи. Проте деякі дії, такі як контрольована поставка, оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент чи імітація обстановки злочину, унеможливаються для проведення слідчим самостійно. Тут важлива роль роботи оперативних підрозділів [6].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, уповноважений оперативний підрозділ не може:

1. Передоручати виконання завдань іншим оперативним підрозділам.

2. Виходити за межі визначених доручень слідчого або прокурора. Якщо вони виявляють обставини, що можуть мати значення для кримінального провадження або вимагають нових процесуальних рішень, вони зобов'язані інформувати про це слідчого або прокурора. (пункти 3.8 і 3.10 Інструкції) [5].

Крім того, співробітники оперативних підрозділів (за винятком підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права самостійно здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні чи звертатися до слідчого судді чи прокурора з клопотаннями за власною ініціативою (згідно з частиною 2 статті 41 КПК України) [2].

У практиці іноді відбуваються ситуації, коли оперативні підрозділи, виконуючи доручення слідчого щодо проведення негласних слідчих розшукових дій, складають рапорти, у яких фіксують фактичні дані про ознаки відповідного злочину та перелік дій, які потрібно виконати слідчому чи прокурору для отримання чи перевірки відповідних фактів. В цих випадках, оперативні підрозділи стають ініціаторами проведення таких дій перед слідчим чи прокурором, хоча така можливість законодавчо не передбачена, ані положеннями ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України, ні Інструкцією. Ці рапорти оперативних підрозділів мають рекомендаційний характер, але водночас можуть бути основою для надання доручень чи проведення відповідних дій [7, с.430].

Основаючись на вищезазначеному, ми вважаємо, що розумніше буде розширити повноваження оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, наділивши їх правом складати та подавати слідчому чи прокурору клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Науковці пропонують сформулювати друге речення частини другої статті 27 Кримінального кодексу України в такій формі: «Співробітники оперативних підрозділів мають право здійснювати слідчі (розшукові та негласні слідчі (розшукові дії у кримінальному провадженні в межах доручення слідчого, прокурора. Співробітники оперативних підрозділів за наявності достатніх підстав мають право заявляти клопотання слідчому, прокурору про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій» [8, с.89].

Варто зазначити, що використання результатів НСРД для прийняття певних процесуальних рішень передбачає право або обов'язок особи, яка проводить досудове розслідування, відповідно до чинного законодавства прийняти рішення [9, с.817].

Повнота досудового розслідування в результаті віднайдення всіх фактичних даних, що мають відношення до події конкретного кримінального правопорушення і, як наслідок, покарання винуватих відповідним судовим рішенням, реалізує один із ключових принципів кримінального процесу – принцип невідворотності кримінальної відповідальності [10, с.116].

Висновок. Отже, участь оперативних підрозділів Національної поліції України під час дії воєнного стану у проведенні негласних (слідчих) розшукових дій виявляється через специфічні обставини, що вимагають гнучкості та швидкості реагування. Ця участь має свої особливості, оскільки воєнний стан може створювати небезпечні умови для здійснення таких дій, у той же час потребує ефективної координації та співпраці між різними відділами та службами. Під час таких обставин, оперативні підрозділи відіграють важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень з використанням НС(Р)Д в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12> (дата звернення 01.11.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 11.09.2020 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 01.11.2023).
3. Князев С.М. Взаємодія слідчого зі співробітником оперативного підрозділу у кримінальному провадженні: підприємство, господарство і право, 2019. с. 295-301.
4. Про затвердження Інструкції про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України від 07.06.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 01.11.2023).
5. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у криміналь-

ному провадженні: затверджено Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 01.11.2023).

6. Кокітько, М.С., & Литвиненко, О.Г. (2023). Взаємодія слідчих та працівників кримінальної поліції під час розслідування злочинів. Збірник матеріалів, 122. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/06/zbirnyk_materialiv_konferencziyi_ord_ta_ib_14_04_2023.pdf#page=123 (дата звернення: 01.11.2023).
7. Чуйко, Є.В. Негласні слідчі (розшукові) дії-використання оперативно-розшукових методів у збиранні доказів. In *Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference, June 8-9, 2023. FOP Marenichenko VV, Dni-pro, Ukraine, 481 p.* (р. 430).
8. Вінчук, В.В., & Нужна, Л.М. (2020). Проблемні питання, які виникають у ході проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій. Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф.(м. Харків, 26 листоп. 2020 р.). – Харків, 2020. – С. 87-90.
9. Первій В.Ю. Негласні слідчі (розшукові) дії як засоби процесу доказування у злочинах, пов'язаних зі зловживанням владою або службовим становищем. The world of science and innovation: abstracts of the VII International scientific and practical conference. London, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2021. Pp. 817-821.
10. Первій В.Ю. Доказування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних зі зловживанням владою або службовим становищем: поняття та зміст. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 116-122.